

**ВИДИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ПРАВА ВОДОКОРИСТУВАННЯ
ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ І ПОЛЬЩІ***Кобецька Надія Романівна**кандидат юридичних наук, професор,**завідувач кафедри трудового, екологічного та аграрного права**Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника**м. Івано-Франківськ, Україна*

Відповідно до ч. 1. ст. 38 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» використання природних ресурсів здійснюється в порядку загального і спеціального використання. Відповідний поділ права природокористування на два види – загальне і спеціальне, присутній практично у всіх українських природноресурсових кодексах і законах та має важливе юридичне значення.

Відповідно до ст. 46 Водного кодексу України водокористування в Україні поділяється на два види: загальне і спеціальне. Право загального водокористування пов'язане з реалізацією права на безпечне довкілля і здійснюється для задоволення життєво необхідних потреб людини на підставі норми закону, що закріплює право на його здійснення. Спеціальне природокористування, яке, як правило, пов'язано з задоволенням господарсько-економічних інтересів суспільства, зумовлює значний вплив на природу, великі обсяги вилучення природних ресурсів, суттєві антропогенні навантаження і відповідно має особливі умови, механізми та порядок здійснення, що детально вписаний нормативно-правовими актами.

Мету, порядок, умови та види права загального водокористування визначає ст. 47 Водного кодексу України. Основними ознаками права загального водокористування, як права загального природокористування загалом, є: спрямованість на задоволення особистих потреб – оздоровчих, рекреаційних, культурних, естетичних, питних, господарських тощо; безоплатний характер; відсутність спеціальних дозволів, одержання яких є необхідною підставою виникнення відносин спеціального водокористування; відсутність закріплення водних об'єктів за окремими користувачами. До загального водокористування належать купання, плавання на човнах, любительське і спортивне рибальство, водопій тварин, забір води з водних об'єктів без застосування споруд або технічних пристроїв та з криниць.

Правовий режим спеціального водокористування закріплений ст. 48 Водного кодексу України. Особливості спеціального водокористування базуються на загальних особливостях спеціального природокористування, а саме: метою є здійснення виробничо-господарської чи іншої спеціальної діяльності; суб'єктами спеціального водокористування можуть бути юридичні і фізичні особи, однак наділені спеціальною правосуб'єктністю, зокрема, щодо юридичних осіб такий вид діяльності повинен бути відображений в їх статутних документах; необхідність отримання спеціального дозволу для використання водного об'єкта; оплатний характер. До спеціального водокористування належать: забір води з водних об'єктів із застосуванням споруд або технічних пристроїв, включаючи забір води із застосуванням каналів; використання води, яким відповідно до ст. 1 Водного кодексу України є процес вилучення води для використання у виробництві з метою отримання продукції та для господарсько-питних потреб населення, а також без її вилучення для потреб гідроенергетики, рибництва (використанням води охоплюється її вилучення лише для виробничих потреб і для господарсько-побутових, а без вилучення – виключно для потреб двох галузей: гідроенергетики і рибництва); скидання забруд-

нюючих речовин у водні об'єкти, включаючи скидання забруднюючих речовин із зворотними водами із застосуванням каналів.

Основним нормативно-правовим актом, який регулює відносини щодо охорони і використання вод у Польщі є Закон від 18.07.2001 р. Prawo wodne (Водне право). Зазвичай, польські законодавчі акти носять назву «ustawa» (закон), а термін «prawo» (як і в даному випадку), прийнято відносити головним чином до тих законів, які, не ставши кодексами, мають особливий статус у відповідній галузі права. Ними регулюються відносини, що мають загальне значення, та є предметом, якщо не галузі, то, як мінімум, – підгалузі (великого інституту).

Відповідно до ч. 3 ст. 31 польського Prawa wodnego користування водами поділяється на загальне, звичайне (традиційне) та спеціальне.

Як і в Україні, ст. 34 польського Закону проголошує, що кожна людина має право на загальне використання повеневих вод. Воно призначене для задоволення особистих потреб, потреб підсобного чи сільського господарства, а також для відпочинку, туризму, водних видів спорту та любительського рибальства. Загальне користування здійснюється без застосування спеціальних технічних пристроїв.

Окремим видом користування водами, передбаченим польським законодавством, є звичайне (або традиційне) водокористування. Як закріплює ст. 36 Prawa wodnego, воно призначене для задоволення потреб власного підсобного чи фермерського господарства. Суб'єктом цього права виступають власники земельних ділянок. Об'єктом користування є води (водні об'єкти), що знаходяться в межах приватних ділянок, включаючи підземні води (останні зокрема, не визнані об'єктом загального користування). В процесі цього використання не дозволяється застосування технічних пристроїв без відповідних дозволів. Не належить до звичайного користування водами: 1) зрошення ґрунтів або сільськогосподарських культур підземними водами за допомогою поливних установок, 2) користування підземними водами, якщо пристрої для забору води мають потужність більшу, ніж 5 куб.м на добу, 3) користування водами для комерційної мети, 4) скидання у воду або у ґрунт очищених стоків, якщо їхній об'єм більший, ніж 5 куб.м на добу.

Перелік видів користування водами, що віднесені до спеціального користування закріплені в ст. 37 Prawa wodnego. Це зокрема: 1) забір та відведення поверхневих чи підземних вод, 2) скидання стоків у води або у ґрунт; 3) перекачування води та штучне збільшення обсягу підземних вод, 4) поділ на горизонти та ретенціювання підземних континентальних вод, 5) користування водами для отримання енергії; 6) користування водами для навігаційних потреб та сплаву деревини, 7) видобуток із вод каміння, гравію, піску та інших матеріалів, а також заготівля рослин з водою чи на берегах, 8) користування континентальними поверхневими водами для потреб рибальства. Для здійснення спеціального водокористування, як і в Україні, слід отримати спеціальний дозвіл.

Як бачимо, визначення видів водокористування в Україні та Польщі багато в чому співпадає. Законодавство обох держав розділяє два основних види – загальне і спеціальне, які за своїми сутнісними характеристиками тотожні. Відмінність загального користування водами відповідно до польського законодавства пов'язана з об'єктом користування, яким визнаються лише поверхневі води. Українське ж законодавство такого обмеження не встановлює (прикладом використання підземних вод в порядку загального використання є забір води з криниць). При цьому польським законодавцем названий вид теж передбачений. Однак він віднесений до самостійного різновиду водокористування – звичайного (традиційного) і закріпленій за власниками земельних ділянок, в межах яких знаходяться підземні води. Проекції-

єю звичайного водокористування, яке, як було сказано, здійснюється власниками земельних ділянок щодо водних об'єктів, розташованих в межах належних їм ділянок, для задоволення власних потреб та з урахуванням встановлених обмежень (наприклад, необхідності оформлення дозволу на установки забору води, обмеження щодо об'єму забору та скидання води тощо) є закріплене ст. 23 Кодексу України про надра право землекористувачів та землевласників на користування надрами в межах наданих їм земельних ділянок.

Регулювання загального та виокремлення звичайного водокористування в польському законодавстві дає можливість більш точно відобразити суть загального природокористування, яке на відміну від господарського, комерційного використання природних ресурсів, втілює екологічні потреби й інтереси людини. Екологічні інтереси пов'язані, насамперед, з необхідністю збереження людини як біологічного і соціального організму, а не з використанням природи з метою задоволення матеріальних та інших потреб. Так, незважаючи на визнання суб'єктами здійснення загального користування громадян, фактично такі дії як водопій тварин, забір води з криниць чи іншим (без застосування технічних пристроїв) способом можуть здійснюватись в процесі господарської діяльності сільськогосподарських підприємств, тваринницьких ферм тощо. Варто звернути увагу і на те, що 10 статей польського водного закону регулюють вимоги, умови, порядок і особливості визначення місць для купання у межах загальнодоступних водних об'єктів, тобто механізм забезпечення реалізації права загального водокористування.

Стосовно спеціального водокористування, то до нього, як і в Україні, віднесені забір води, скидання стічних вод, використання води для потреб гідроенергетики, рибництва. Разом з тим, ряд видів діяльності, які відповідно до ч. 3 ст. 48 Водного кодексу України не відносяться до спеціального водокористування, польським законодавством визнаються такими. Це, наприклад, подача (перекачування) води водокористувачам у маловодні регіони, використання підземних вод для вилучення корисних компонентів, а також вилучення води з надр разом з видобуванням корисних копалин, видобування корисних копалин і водних рослин. Сплав деревини, визнаний ст. 37 Prawa wodnego спеціальним водокористуванням, українським законодавством взагалі заборонений (ч. 2 ст. 54 Водного кодексу України).

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ МЕРЕЖІ (В КОНТЕКСТІ ЗОНУВАННЯ ЗЕМЕЛЬ)

Ковтун Олена Миколаївна

*кандидат юридичних наук, доцент
кафедри кримінального та адміністративного права
Академії адвокатури України
м. Київ, Україна*

Однією з проблем територіального планування в Україні є мала частка територій природоохоронного, рекреаційного, оздоровчого, історико-культурного призначення. На вирішення цієї проблеми спрямований, зокрема, перехід від планування використання та охорони конкретних територій та об'єктів природно-заповідного фонду (як основних природних елементів екологічної мережі) та інших особливо охоронюваних